

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНІКИ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ НААН
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «КИЇВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВОДНИХ ПРОБЛЕМ І МЕЛІОРАЦІЇ НААН
ПАНФІЛЬСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ННЦ «ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСТВА НААН»
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА
ВИПРОБУВАННЯ ТЕХНІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ВИРОБНИЦТВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ПОГОРІЛОГО

ІСТОРІЯ ОСВІТИ, НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

МАТЕРІАЛИ

XIV Всеукраїнської конференції молодих учених та спеціалістів

*ПРИСВЯЧЕНОЇ ЮВІЛЕЙНИМ ДАТАМ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ВИДАТНИХ УЧЕНИХ У ГАЛУЗІ АГРАРНИХ НАУК –
ОСНОВОПОЛОЖНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ
СПРАВИ В УКРАЇНІ ЗА НАУКОВИМИ НАПРЯМАМИ, ПРОФЕСОРІВ –
БОГДАНОВА СЕРГІЯ МИХАЙЛОВИЧА (1859–1920), ШИНДЛЕРА
КАМІЛЛА ГАВРИЛОВИЧА (1869–1940) ТА ЧЛЕНА-КОРЕСПОНДЕНТА
АН УРСР ТЮЛЕНЄВА МИКОЛИ ОЛЕКСАНДРОВИЧА (1889–1969)*

м. Київ, 17 травня 2019 р.

Київ-2019

Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали XIV Всеукр. конф. молодих учених та спец., присвяч. ювіл. датам від дня народж. видатних учених в галузі аграр. наук – основоположників с.-г. досл. справи в Україні за наук. напрямми, професорів – Богданова Сергія Михайловича (1859–1920), Шиндлера Камілла Гавриловича (1869–1940) та чл.-кор. АН УРСР Тюленєва Миколи Олександровича (1889–1969), Київ, 17 трав. 2019 р. / НААН, ННСГБ, Рада молодих вчених НААН [та ін.] ; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Х. М. Дмитрієва ; редкол. : В. А. Вергунов (голова) [та ін.]. – Київ : КОМПРИНТ, 2019. – 678 с.

Збірник укладено за матеріалами доповідей та тез, заявлених на XIV Всеукраїнську науково-практичну конференцію молодих учених та спеціалістів, присвячену ювілейним датам від дня народження видатних учених в галузі аграрних наук – основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Україні за своїми науковими напрямми, професорів – Богданова Сергія Михайловича (1859–1920), Шиндлера Камілла Гавриловича (1869–1940) та члена-кореспондента АН УРСР Тюленєва Миколи Олександровича (1889–1969).

Книга розрахована на науковців, істориків природознавства, аспірантів, докторантів, викладачів, спеціалістів аграрної науки та всіх, хто цікавиться історією розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи.

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Голова: *Вергунов В.А.*, д-р с.-г. наук, професор, академік НААН;

Секретарі: *Білоцерківська А.С.*, канд. іст. наук, *Таранцова Т.О.*, канд. іст. наук

Члени:

Бородай І.С., д-р іст. наук, професор;

Грищенко Т.Р., канд. іст. наук, с.н.с.;

Клапчук С.М., д-р іст. наук, професор;

Коваленко Н.П., д-р іст. наук, с.н.с.;

Коваленко С.Д., канд. іст. наук, с.н.с.;

Кучер В.І., д-р іст. наук, професор;

Підгайна Т.М., канд. іст. наук;

Рогожа М.М., д-р іст. наук, с.н.с.;

Татарчук Л.М., канд. іст. наук;

Уткін О.І., д-р іст. наук, професор;

Шевченко В.Ф., д-р іст. наук, професор;

Шелепов В.В., д-р с.-г. наук, професор,
лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;

Щебетюк Н.Б., д-р іст. наук, с.н.с.

*Друкується згідно з рішеннями вчених рад:
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН
(протокол № 4 від 25 квітня 2019 р.)*

10. Промова пос. Барвіньського при мотивованню внесеного в крайовому соймі начерку о обовязкових спілках рільничих на засіданю дня 14. січня 1898. // Руслан. Ч. 3. 4(16) січня 1898. С. 2.
11. Промова пос. Барвіньського, виголошена в розправі над справозданем комісії краєвого господарства о спілках рільничих на вечірнім засіданю краєвого Сойму дня 18 лютого 1898 р. *Правда*. 1898. Ч. 12. С. 171–172.
12. Річ пос. Вахнянина при дебаті в соймі над мелірацією ґрунтів // Руслан. 13 травня 1900. С. 1–2.
13. Розвиток господарских спілок в Австрії // Руслан. Ч. 63. 18 (31) марця 1904. С. 1.
14. Розвиток господарских спілок в Австрії // Руслан. Ч. 64. 19 марця (1 цвѣтня) 1904. С. 1.
15. Розвиток господарских спілок в Австрії // Руслан. Ч. 65. 20 марця (2 цвѣтня) 1904. С. 1.
16. Селянські п'явки // Руслан. Ч. 91. 24 цвѣтня (6 мая) 1897. С. 3.
17. У посла Ол. Барвіньського ... // Руслан. Ч. 37. 15 (28) лютого 1903. С. 2.
18. Християнський консерватизм. Соціально-економічні постулати. URL: <http://sd.net.ua/2017/03/27/hristiyanskiy-konservatizm-socalno-ekonomchn-postulati.html> (дата звернення: 26.03.2019).

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ НФАУ В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ 50-60-х років ХХ ст.

Іванова К.А.

Національний фармацевтичний університет (м. Харків)

Складними та переломними для кафедри стали 50–60-ті роки ХХ ст., коли в умовах хрущовської «відлиги» відбувалися значні зміни у змісті предметів соціогуманітарного циклу, з'явилися нові предмети, оновилася методика викладання, були створені якісно нові підручники з урахуванням специфіки кожного вищого навчального закладу, відбулися якісні зміни у кадровому складі кафедр. Процеси демократизації політичного життя позитивно вплинули на роботу кафедр суспільних наук. Суспільні науки в 50–60-ті рр. займали дуже важливе місце в системі вищої освіти СРСР, бо виховували майбутню інтелігенцію, формували у неї світогляд, патріотизм, уміння пояснювати світові події та політику партії, доводили переваги соціалістичного ладу.

Після смерті Й. Сталіна ще декілька років офіційно вищі навчальні заклади продовжували займатися за старими, ще 1949 р., програмами, але ідеологічний напрям серйозно змінився. Викладачі вимушені були самостійно шукати новий матеріал і підлаштовувати свої дисципліни до вимог часу.

Колектив кафедри філософії та соціології НФаУ знайшов свій варіант вирішення цієї проблеми, узявши орієнтир на загальнолюдські цінності, гуманізм у професії фармацевта, викладання професійної фармацевтичної етики. Ця новація належала І. Є. Іванову.

Зміст курсів піддався докорінному перегляду в 1956 р. відповідно до основних тез доповіді М. С. Хрущова «Про культ особистості та його наслідки». Насамперед, почалася «атака» на ще зовсім нещодавно непогрішного вождя Й. Сталіна. Подібне нововведення було складним як для викладачів, так і для

студентів. До нововведень другої половини 1950-х – першої половини 1960-х рр. також можна віднести загострення уваги студентів на діяльності КППС з 1953 р., вивченні рішень XX – XXII з'їздів КППС, нової програми партії та тому подібне. На це відводилося приблизно 1/3 усіх годин. Викладачі суспільствознавчих дисциплін були вимушені чутливо реагувати на зміну політичної ситуації в країні.

Згідно з постановою ЦК КППС Ради Міністрів від 9 травня 1963 р. «Про заходи щодо подальшого розвитку вищої та середньої спеціальної освіти, поліпшенню підготовки та використання фахівців», у даний період максимальне тижневе навантаження студентів було 36 годин.

Отже, за п'ять років навчання студент безпосередньо займався у ВНЗ більше 5500 навчальних годин. Загальний час, відведений на суспільні науки в неспеціалізованих ВНЗ, складав приблизно 430 годин. Отже, у навчальному плані було відведено приблизно 8% часу для вивчення філософії.

Для більшості викладачів суспільних наук того часу був притаманний так званий «талмудизм, догматизм». Загальноприйнятим було читання лекції з папірця, повторення одних і тих же штампів, що не завжди сприяло зростанню інтересів студентів до суспільних наук. Але треба зазначити, що ця хвороба вищої школи 50–60-х рр. майже не торкнулася кафедри марксизму-ленінізму ХФІ. Судячи з відгуків студентів тих років викладачі кафедри цікаво читали лекції, постійно шукали нові форми роботи, багато консультували студентів, чесно і відверто відповідали на їх незручні питання. Кафедра, її методичний кабінет, розташовані на другому поверсі корпусу на вул. Мельникова (нині Куліковської), 12, у той час були центром культурного життя ХФІ: там проводилися збори, студентські наукові конференції, різні виховні заходи. Аналіз екзаменаційних відомостей з дисциплін, які викладалися на кафедрі, свідчить про високу якість знань і принциповий підхід викладачів до своїх студентів.

Для встановлення тісніших контактів із студентами, розуміння їх світобачення, проблем викладачі кафедри регулярно відвідували студентські гуртожитки, проводили неформальні бесіди з гострих внутрішньополітичних питань.

Вивчаючи архівні документи НФаУ можна відмітити високий професіоналізм викладачів кафедри, їх відданість професії педагога, незважаючи на складну ідеологію життя радянських людей у ті роки.

1950-ті рр. в історії кафедри марксизму-ленінізму характеризувалися: подальшим зміцненням кадрового потенціалу з прибуттям на кафедру викладачів – учасників Великої Вітчизняної війни; появою нових предметів та єдиних навчальних програм; виробленням нових стандартів викладання; демократизацією навчального процесу, пов'язаного з хрущовською «відлигою».

З другої половини 50-х рр. XX ст. розпочалася перебудова викладання суспільних наук, метою якої стала зміна змісту предметів, що вивчалися, у зв'язку з ліквідацією культу особистості Й. Сталіна. У вузах було уведено викладання трьох самостійних курсів: історії партії, діалектичного та історичного матеріалізму і політичної економії. Усе це сприяло розширенню

гуманітарної підготовки студентів і розгортанню науково-дослідної роботи. В цей час значно оновився кадровий склад кафедри, прийшли працювати нові викладачі, що мали науковий ступінь та вчені звання, фахову освіту.

В умовах зміни політичної ситуації в країні, демократизації суспільного життя кафедра філософії та соціології НФаУ продовжила важливу роботу по формуванню світогляду, активної громадянської позиції у студентів-фармацевтів. Кафедра значно оновила свій кадровий склад високопрофесійними викладачами, розпочала наукові дослідження в галузі професійної етики фармацевтів.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКИХ МІСТАХ В XIV–XVI ст.ст.

Карабурдін А.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ)

Проблема магдебурзького права та його застосування в Україні займає важливе місце у дослідженнях українських науковців. Над проблемами магдебурзького права українські правознавці розпочали працювати ще у XVIII ст. під час кодифікації українського права. Серед дослідників даного питання особливо потрібно виділити Володимира Антоновича, Михайла Грушевського, Федіра Тарановського, Андрій Яковліва, Миколу Кобилецького, Наталю Яковенко. У даний час магдебурзьке право поряд з Литовськими Статутами та українським звичаєвим правом стало одним із основних джерел українського права [3, с. 33].

Зародження магдебурзького права датується 1188 роком, коли архієпископ Магдебурзький Віхман фон Зебург дарував жителям міста грамоту, в якій вказувалося на наявність в місті бурдінга – общинного сходу, одного з найперших органів самоврядування. Крім того, в грамоті зафіксований ряд норм, головним чином кримінальних і кримінально-процесуальних. У кінці XIII ст. в місті з'являється міська рада, яка зосереджувала у своїх руках поточне управління містом. Взагалі, посилення на існування в Магдебурзі права з'являються в документах вже з кінця X ст. Спочатку вони стосувалися лише питань торгівлі. Але поступово під магдебурзьким правом стали розуміти весь комплекс правових інститутів, що склалися в Магдебурзі, – норми, що регулюють організацію міської влади, а також приватне, кримінальне право і судочинство [5, с. 18].

Фактично, міста за магдебурзьким правом отримували самоврядування, податковий і судовий імунітет, право власності на землю, пільги щодо торгівлі і ремесел та майже повне звільнення від феодалських повинностей. Воно встановлювало порядок обрання міської влади та її функції, основні норми цивільного і кримінального права, правила судочинства й оподаткування, визначало діяльність купецьких об'єднань, ремісничих цехів, порядок торгівлі тощо. Закладені ним принципи самоврядування продовжують існувати і до сьогодні [1, с. 114]. Загальна кількість міст, що управлялися за магдебурзьким

ЗМІСТ

ВІТАННЯ	3
<i>Гадзало Я.М.</i> (президент НААН, академік НААН)	3
<i>Парубій А.В.</i> (Голова Верховної Ради України)	5
<i>В'ятрович В.М.</i> (голова Українського інституту національної пам'яті)...	6
<i>Трофімцева О.В.</i> (в.о. Міністра аграрної політики та продовольства України)	7
<i>Згуровський М.З.</i> (ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, академік НАН України)	8
<i>Губерський Л.В.</i> (ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік НАН України)	9
<i>Ніколаєнко С.М.</i> (ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент НАПН України)	11
ПОСТАНОВА ВРУ «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2019 році» (№ 2654-VIII від 18.12.2018 р.)	14
ДОДАТОК до Постанови ВРУ № 2654-VIII від 18.12.2018 р.	15
ПАМ'ЯТІ ВИДАТНИХ УЧЕНИХ	16
<i>Вергунов В.А.</i> ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРОФЕСОР УНІВЕРСИТЕТУ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА С.М. БОГДАНОВ (1859–1920) – ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-АГРАРІЙ ТА ОСВІТЯНИН (до 160-річчя від дня народження)	16
<i>Вергунов В.А.</i> ВИДАТНОМУ ВЧЕНОМУ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕХАНІКИ І ЗНАРЯДЬ, ПРОФЕСОРУ К.Г. ШИНДЛЕРУ – 150	20
<i>Вергунов В.А.</i> ВИДАТНОМУ ВЧЕНОМУ З КУЛЬТУРИ БОЛІТ, ЧЛЕНУ-КОРЕСПОНДЕНТУ АН УРСР М.О. ТЮЛЕНЄВУ – 130	24
Секція 1. ІСТОРІЯ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНІКИ	
<i>Бачкала О.В.</i> АКАДЕМІК Є.В. ОППОКОВ (ОППОКІВ) – ОДИН ІЗ ДОСЛІДНИКІВ З ОСУШЕННЯ БОЛІТ НА ПОЛІССІ УКРАЇНИ в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.ст.	27
<i>Бернар Н.Г.</i> ГІПОТЕТИЧНА МОДЕЛЬ «ІДЕАЛЬНОГО СОРТУ» У ПРАЦЯХ ПРОФЕСОРА П.Я. ГОЛОДРИГИ (1920–1986)	29
<i>Біднина І.О., Козирєв В.В., Томницький А.В., Шкода О.А.</i> ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОХІМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ІНСТИТУТІ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА НААН	31

ОСВІТИ	321
<i>Зленко Н.М.</i> ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА КОНВЕРГЕНТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	324
<i>Зубов А.О., Зубова Л.Г.</i> ІСТОРІЯ ВУГЛЕВИДОБУТКУ НА БАТЬКІВЩИНІ «КОЗАКА ЛУГАНСЬКОГО»	327
<i>Зуляк І.С., Кліш А.Б., Ятищук О.В.</i> СЕЛЯНСЬКЕ ПИТАННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ О. БАРВІНСЬКОГО наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	331
<i>Іванова К.А.</i> КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ НФАУ В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ 50-60-х років ХХ ст.	334
<i>Карабардін А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКИХ МІСТАХ В ХІV–ХVІ ст.ст.	336
<i>Кокотіхін Д.В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ	339
<i>Коломієць К.К.</i> ЄФИМЕНКО ОЛЕКСАНДРА ЯКІВНА – ПЕРША ЖІНКА-ПРОФЕСОР В УКРАЇНІ	342
<i>Коляда І.А., Дрозденко А.П.</i> КИЇВСЬКИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ГУБЕРНАТОР (перша половина ХІХ – середина ХІХ ст.): ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ УПРАВЛІННЯ	345
<i>Коляда І.А., Згурський А.Л.</i> ЕТНОМЕНШИНИ У ЗАГАЛЬНІЙ ІДЕОЛОГІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ	346
<i>Коляда І.А., Музичук М.О.</i> ПРОТОПРЕСВІТЕР ГАВРИЇЛ КОСТЕЛЬНИК ТА ЛЬВІВСЬКИЙ ЦЕРКОВНИЙ СОБОР 1946 Р.	349
<i>Коляда І.А., Чумак В.О.</i> КИЇВСЬКЕ ПІДПІЛЛЯ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ПІДГОТОВКА ТА МАТЕРІАЛЬНА БАЗА	351
<i>Коляда І.А., Шнуренко В.С.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ГУБЕРНАТОРА П.І. ГЕССЕ (1855–1864 рр.)	354
<i>Коляда І.А., Юрчишин П.В.</i> АРХІЄПІСКОП ВОЛОДИМИР СТЕРНЮК: ТУРБОТА ПРО ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	355
<i>Косско Т.Г.</i> ВИНАХІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ : ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	359
<i>Котельницький Н.А.</i> ПИТАННЯ МЕЛІОРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЗЕМСЬКОГО ЛІБЕРАЛЬНОГО РУХУ ПІВНІЧНОЇ УКРАЇНИ	362